

รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน Educational Personnel Capability Enhancement Model to Support a Sustainable Community Based Tourism

นิพิฐพนธ์ นันทวงค์¹ กฤต ปิริยัชชกุล² เกษราภรณ์ สิงห์คมณี³
Nipitpon Nanthawong¹ Grit Piriyatachagul² Kessaraporn Singkamanee³

(วันรับบทความ 30 มีนาคม 2566, วันแก้ไขบทความ 9 เมษายน 2566, วันตอบรับบทความ 27 เมษายน 2566)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ 2) พัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้และ 3) เสนอรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสานวิธี (Mixed Methods) มีกลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนบนพื้นที่สูงใน 1) อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 10 โรงเรียน ใช้เครื่องมือในการศึกษา คือ แบบสอบถาม แบบทดสอบและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาพร้อมกับการใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า 1. เกิดแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนเกิดแนวทางพัฒนา 4 รูปแบบ คือ 1) จัดในรายวิชาเพิ่มเติม 2) จัดสอดแทรกในเนื้อหาหลักสูตรต่าง ๆ 3) จัดอยู่ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และรูปแบบที่ 4 จัดในกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในขณะที่การพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้พบว่าทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ลงมือปฏิบัติ และทบทวนร่วมกันวางแผนการพัฒนาการศึกษาภายใต้บริบทและศักยภาพของชุมชน เพื่อให้เกิดการบูรณาการงานของแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาในเชิงพื้นที่อย่างแท้จริงต่อเนื่องและยั่งยืน 2. ผู้วิจัยได้พัฒนาคู่มือและได้นำไปทดลองปฏิบัติตามแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ตามที่ผู้วิจัยได้ออกแบบ เมื่อทดลองใช้เสร็จสิ้นจึงได้คู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

¹ อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, atthaporn.rack@gmail.com
Lecture, Faculty of Education Lampang Rajabhat University.

² อาจารย์ ศูนย์ส่งเสริมการวิจัยและการประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม, piriyatachagul.g@gmail.com
Lecture, Center for Research Support and Education Quality Assurance Sripatum University.

³ ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 34, kessaraporncm5@gmail.com
The secondary educational service area office 34.

โดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อย ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และ3. รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนโดยสอดคล้องตามขั้นตอนการบริหารตามวงจรเดมมิ่ง (Deming cycle) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นวางแผน (Plan) 2) ขั้นลงมือปฏิบัติ (Do) 3) ขั้นติดตาม ตรวจสอบ(Check) และ 4) ขั้นปรับปรุง (Act)

คำสำคัญ: การเพิ่มขีดความสามารถ บุคลากรในสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

This research article aims to develop the capability of personnel in educational institutions in learning management, create a manual for learning management, and propose a model for personnel capability development in educational institutions to promote sustainable community-based tourism. The research used mixed methodology (mixed methods). The samples consisted of high-altitude schools in Galyaniwattana District, Chiang Mai Province, and Mae Fah Luang District, Chiang Rai Province, selected through purposive sampling of 10 schools. The study tools were a questionnaire, a pretest-posttest, and focus group discussions, and data were analyzed through content analysis combined with descriptive statistics.

The results revealed that there are four developmental approaches to developing a sustainable community-based tourism learning management model, namely, Model 1 for additional subjects, Model 2 for insertion in various subject areas, Model 3 for student development activities, and Model 4 for extra-curricular activities. It was found that all sectors involved in the area participated in thinking, planning, implementing, and reviewing together to achieve the integration of work of each sector involved.

The researcher developed a manual and put it into practice following the learning promotion plan designed by the researcher. A learning management manual was created to promote sustainable community-based tourism based on local resources, focusing on being a small host suitable for the local context. Additionally, a model for developing personnel's capacity in educational institutions in learning management to promote sustainable community-based tourism was proposed through the Deming cycle management process, consisting of four steps: 1) plan, 2) do, 3) check, and 4) act.

Keywords: Capability Enhancement, Personnel in Educational Institution,
Learning Management, Community Based Tourism

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยเน้นการส่งเสริมการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง มีการส่งเสริมการปรับพฤติกรรมในระดับครัวเรือน ให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ อีกทั้งส่งเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเองรวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน และ สร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้กับชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) ประกอบกับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องการให้ช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ทั้งภายในชุมชน และการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนภายนอก มีความเชื่อมั่นในการเสนอปัญหาและความต้องการกับหน่วยงานภายนอกนำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จในการพัฒนากับคนและหน่วยงานที่มาศึกษาดูงาน และเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนและหลากหลายแตกต่างกันของชุมชนอย่างได้ผล คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญในการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ ภูมิปัญญา ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามที่สืบทอดกันมารวมถึงความเชื่อต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต อีกทั้งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดรายได้เสริมแก่ชุมชน และสร้างความภาคภูมิใจที่ได้นำเสนอชุมชนของตนให้กับคนภายนอก ทำให้แกนนำและคนในชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนสืบต่อไป (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2556)

จากการศึกษาและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ โดยในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2555 ได้พัฒนากลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ได้แก่ บ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ และบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2556) ต่อมาในปี 2557 ได้ขยายผลการพัฒนาเพิ่มเติมไปยัง บ้านห้วยปู ตำบลแม่แดด เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเหลือขอ (บ้านดอยตุง บ้านห้วยฮ่อม บ้านห้วยครก) และเครือข่ายเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินฯ รัชกาลที่ 9 ตำบลบ้านจันทร์ บ้านห้วยบะบ้า ตำบลแจ่มหลวง ในขณะที่เดียวกันก็พัฒนาศักยภาพกลุ่มการท่องเที่ยวเดิมในปี 2555 ตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดย ชุมชน ในพื้นที่ศึกษานี้จึงประกอบไปด้วย 3 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ปกาเกอญอ ม้ง และลีซู (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2559)

ต่อมาในปี 2560 ได้ขยายผลการพัฒนาใน 2 พื้นที่ ได้แก่ บ้านห้วยหยวก ป่าโซ และบ้านปางมะหัน และในปีนี้ได้พัฒนาเนื้อหาหลักสูตรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับคนบนพื้นที่สูง โดยใช้กระบวนการถอดองค์ความรู้และประสบการณ์จากกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนเดิม 4 กลุ่ม ได้แก่ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ จนได้ชุดความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ได้ (สวิษฐา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ และคณะ, 2561)

ซึ่งการศึกษาและพัฒนาในปี 2561 นั้น ได้มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรที่สามารถส่งเสริมการพัฒนา
ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ บุคลากรชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพ
แกนนำชุมชนท่องเที่ยวไปสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาในพื้นที่และบุคลากรในสถานศึกษา
ที่มุ่งเน้นพัฒนาขีดความสามารถในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในโรงเรียน
ทั้งในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งบุคลากร
ทั้ง 2 กลุ่มนี้ จะมีบทบาทสำคัญในการนำองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นได้
โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนบนพื้นที่สูงที่มุ่งเน้นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนให้กับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สอดคล้องกับ
นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่ต้องการให้เด็กรู้จักตนเองและสิ่งที่ตนเอง
ชอบเพื่อให้สามารถเลือกช่องทางการศึกษาที่ตรงและเหมาะสมกับความสนใจ การศึกษาและพัฒนาในปี 2561
นี้มีเป้าหมายเพื่อฝึกนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ใช้ระยะเวลา 1 ปีการศึกษา) ให้เป็นนักสำรวจน้อย
ให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบการท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว นำเที่ยว ที่พัก และ
สิ่งอำนวยความสะดวกโดยทดลองใช้ชั่วโมงกิจกรรมของนักเรียนทำกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน
สร้างประสบการณ์ในการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนท่องเที่ยวของกลุ่มการท่องเที่ยวทั้งในอำเภอ
ภักดีพัฒนา และอำเภอแม่ฟ้าหลวง ที่ผ่านการพัฒนาโดยผู้วิจัย ตั้งแต่ปี 2555 เป็นต้นมา โดยสร้างการ
มีส่วนร่วมให้กับบุคลากรในสถานศึกษาในการวางแผน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติใน
โรงเรียนที่จะช่วยเสริมสร้างความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงวัฒนธรรม ประเพณี
และวิถีชีวิตของชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงให้กับเยาวชนโดยคำนึงถึงความยั่งยืนเป็นหลัก (สวิชญา ศุภอุดมฤกษ์
ตรีรัตน์ และคณะ, 2562) โดยคณะผู้วิจัยได้ออกแบบการเรียนรู้ด้านวิชาชีพการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน
สำหรับระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ปี ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 ซึ่งมีระดับของความรู้และทักษะ
ที่แตกต่างกัน โดยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จะมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความรู้และทักษะในการเป็นเจ้าของบ้านน้อย
สามารถออกแบบกิจกรรมโปรแกรม และเส้นทางการนำเที่ยวและการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวได้
ส่วนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความรู้และทักษะในการเป็นนักธุรกิจน้อย คือ สามารถ
พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวรวมถึงด้านการสื่อสารทางการตลาด

จากแนวทางข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากร
ในสถานศึกษาตามบริบทชุมชนเพื่อส่งเสริมอาชีพด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง
ของงานวิจัยเรื่องการศึกษาแบบการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ดังนั้นการส่งเสริม
ขีดความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความ
เป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเยาวชนเป็นภารกิจหลักในการสร้างโอกาสเพิ่มพูนความรู้
และสติปัญญา และพัฒนาทักษะเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ในขณะที่เดียวกันก็รักษาวัฒนธรรมประเพณีที่มี
ความสำคัญต่อการปฏิบัติต่อกันในสังคมอย่างสงบสุข รวมถึงการร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความ

หลากหลายให้รุ่นต่อไปใช้ได้ประโยชน์ และการรักษาสิ่งแวดล้อมที่ไม่ทำให้เกิดเป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจที่จะต้องลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. แนวทางในการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น
2. พัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น
3. เสนอรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

ประเด็นเนื้อหาที่สำคัญเชิงปริมาณ (Quantitative)

- 1) ระดับขีดความสามารถบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบไปด้วย ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้สื่อ/แหล่งการเรียนรู้สภาพแวดล้อมและ บรรยากาศการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล
- 2) ระดับความพึงพอใจของผู้เรียนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ประเด็นเนื้อหาที่สำคัญเชิงคุณภาพ (Qualitative)

- 1) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่มาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐานประกอบไปด้วย หลักการ องค์ประกอบและกระบวนการโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes)
- 2) การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตนเองสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวชุมชนมีการเรียนรู้แบบพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- 1) ประชากร ได้แก่ สถานศึกษาจากกลุ่มจังหวัดระยองเศรษฐกิจพิเศษ ภาคเหนือ ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และลำปาง และเป็นสถานศึกษาที่อยู่ในกลุ่มโรงเรียนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย เป็นบุคลากรที่สอนในสถานศึกษาบนพื้นที่สูง 2 อำเภอเป้าหมายที่มีกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ คือ 1) กลุ่มโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 6 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ เขต 34 อำเภอภักดีชุมพล จังหวัด เชียงใหม่ และ

2) กลุ่มโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ เขต 36 อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนบนพื้นที่สูงใน 1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายโดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

2.1) เป็นโรงเรียนเป้าหมายที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาในปี 2561 ซึ่งมีจำนวน 10 โรงเรียน มีรายชื่อ ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อสถานศึกษาในพื้นที่ 2 อำเภอเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมในปี 2561

อำเภอ	ตำบล	ชื่อสถานศึกษา
กัลยาณิวัฒนา	บ้านจันทร์	1) โรงเรียนบ้านจันทร์
		2) โรงเรียนสหมิตรวิทยา
		3) โรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ
	แจ่มหลวง	4) โรงเรียนสามัคคีสันม่วง
		5) โรงเรียนบ้านแจ่มหลวง
		6) โรงเรียนบ้านห้วยยา
แม่ฟ้าหลวง	แม่ฟ้าหลวง	7) โรงเรียนบ้านห้วยไร่สามัคคี
		8) โรงเรียนอนุบาลแม่ฟ้าหลวง
	แม่สลองนอก	9) โรงเรียนสันติคีรีวิทยาคม
	แม่สลองใน	10) โรงเรียนคอยแสนใจ (ตชด.อนุสรณ์)

จากตารางที่ 1 แสดงรายชื่อสถานศึกษาในพื้นที่ 2 อำเภอเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมในปี 2561

2.2) เป็นตัวแทนครูที่ดูแลกิจกรรมของนักเรียนในระดับระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และมีตำแหน่งหรือบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้อง/สอดคล้องกับงานพัฒนาพื้นที่ สามารถขับเคลื่อนงานพัฒนาตามภารกิจหลักของสถานศึกษา

2.3) เป็นตัวแทนครูที่มีความสนใจ สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา และมีภาระงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่

2.4) นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจะต้องเป็นนักเรียนที่ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มาแล้ว (ในปี 2561)

เครื่องมือการวิจัย

1. แนวทางในการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ใช้เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ 1.แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อสอบถามลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลของบุคลากรในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และ 2. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบุคลากรในสถานศึกษา

2. พัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น มีเครื่องมือในการหาคุณภาพ/ประสิทธิภาพ/ความเหมาะสมของคู่มือ ใช้เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลัง การวางแผนเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านการจัดการเรียนรู้ เกี่ยวกับการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีและการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวของบุคลากรในสถานศึกษา

3. รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ใช้เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของบุคลากรในสถานศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ประกอบไปด้วย

1. แนวทางในการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

1.1 จัดเวทีประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรในสถานศึกษา ตัวแทน ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ และตัวแทนหน่วยงานในพื้นที่

1.2 จัดเวทีถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับแนวทาง ด้านการจัดการเรียนรู้ ทั้งจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ สู่บุคลากรในสถานศึกษาในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางการบูรณาการเนื้อหาความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เข้าสู่หลักสูตรของสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการศึกษาในพื้นที่สอดคล้องกับฐานชุมชน

2. พัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

2.1 จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้สอนในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 (การเป็นเจ้าของบ้านน้อย) ซึ่งต่อยอดจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (การเป็นนักร้องน้อย)

2.2 ส่งแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมที่เป็นตัวแทนจากแต่ละโรงเรียน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ แผลผล สรุปผล และรายงานผลต่อไป

3. เสนอรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการจัดประชุม ครู ผู้รับผิดชอบกิจกรรมจากแต่ละสถานศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพื่อถอดบทเรียนด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่ได้นำไปปฏิบัติ จากนั้นนำผลที่ได้ไปปรับปรุงคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการแปลผล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) **ข้อมูลเชิงปริมาณ** ใช้สถิติเชิงบรรยาย หรือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description) มีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย 1) ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล 2) ความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม

2) **ข้อมูลเชิงคุณภาพ** ใช้วิธีการจดบันทึก การสังเกต และ นำข้อมูลที่นำมาจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยใช้วิธีรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) เพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และทำการสังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดตามระบบเหตุผลและสังเกตพฤติกรรมในการร่วมคิด และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description) มีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

การแปลผลข้อมูล

การแปลผลข้อมูลมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจ ประกอบไปด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ความรู้เกี่ยวกับการเป็นเจ้าของที่ดี จำนวน 20 ข้อ 2) ความรู้เกี่ยวกับผู้นำเที่ยว จำนวน 20 ข้อ และ 3) ความรู้เกี่ยวกับการสื่อความหมาย จำนวน 20 ข้อ โดยให้คะแนนข้อละ 1 คะแนน รวมทั้งสิ้น 60 คะแนน มีการแบ่งช่วงคะแนนตามระดับความรู้ดังนี้

คะแนนเต็ม 60		คะแนนเต็ม 60	
ช่วงคะแนน	ระดับความรู้	ช่วงคะแนน	ระดับความรู้
46-60	มากที่สุด	46-60	มากที่สุด
31-45	มาก	31-45	มาก
16-30	ปานกลาง	16-30	ปานกลาง
0-15	น้อย	0-15	น้อย

จากนั้นนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยกำหนดค่าดังนี้

คะแนนเต็ม 60		คะแนนเต็ม 60	
คะแนนเฉลี่ย	ระดับความรู้	คะแนนเฉลี่ย	ระดับความรู้
45.01 – 60.00	มากที่สุด	45.01 – 60.00	มากที่สุด
31.01 – 45.00	มาก	31.01 – 45.00	มาก
16.01 – 30.00	ปานกลาง	16.01 – 30.00	ปานกลาง
0.00 – 15.00	น้อย	0.00 – 15.00	น้อย

ผลการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงรายประกอบด้วย 3 วัตถุประสงค์หลักดังนี้

1. แนวทางในการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

1.1 อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ความต้องการของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดย ชุมชนค่าเฉลี่ยของความต้องการมากที่สุด 5 ลำดับแรกคือ 1) ต้องการนำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ($\bar{X} = 4.63$) 2) ต้องการความร่วมมือในการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจัดการเรียนรู้อิงเรื่องการท่องเที่ยวโดย ชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.50$) 3) ต้องการความสนับสนุนด้านพี่เลี้ยงในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้อิงเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.29$) 4) ต้องการความสนับสนุนด้านการอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้อิงเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.14$) และ 5) ต้องการให้ประชาชนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้สอนเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ($\bar{X} = 4.05$) เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

ความต้องการของครูผู้สอนในการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนค่าเฉลี่ยของความต้องการมากที่สุด 5 ลำดับแรกคือ 1) ต้องการความร่วมมือในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้อิงเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียน

การสอน ($\bar{X} = 4.57$) 2) ต้องการนำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำมาพัฒนาความก้าวหน้าในสายงานของตนเอง ($\bar{X} = 4.52$) 3) ต้องการความสนับสนุนด้านที่เลี้ยงในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.29$) 4) ต้องการนำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียน การสอนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน หรือท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ($\bar{X} = 4.20$) และ 5) ต้องการความสนับสนุนด้านการอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.19$) เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

1.2 อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย พบว่าความต้องการของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนค่าเฉลี่ย ของความต้องการมากที่สุด 5 ลำดับแรกคือ 1) ต้องการนำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ($\bar{X} = 4.50$) 2) ต้องการความร่วมมือในการพัฒนาการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.43$) 3) ต้องการความสนับสนุนด้านที่เลี้ยงในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.29$) 4) ต้องการความสนับสนุนด้านการอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.14$) และ 5) ต้องการให้ ประชาชนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้สอนเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชน ($\bar{X} = 4.08$) เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

ความต้องการของครูผู้สอนในการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนค่าเฉลี่ยของความต้องการมากที่สุด 5 ลำดับแรกคือ 1) ต้องการนำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำมาพัฒนาความก้าวหน้าในสายงานของตนเอง ($\bar{X} = 4.63$) 2) ต้องการความร่วมมือในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.60$) 3) ต้องการความสนับสนุนด้านที่เลี้ยงในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.50$) 4) ต้องการความร่วมมือในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.40$) และ 5) ต้องการความสนับสนุนด้านการอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.38$) เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

2. พัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐาน ทรัพยากรท้องถิ่น จากการสำรวจระดับความรู้ความเข้าใจด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อย พบว่าบุคลากรใน สถานศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจด้านการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การนำเที่ยว และการสื่อความหมาย เพื่อการท่องเที่ยวในระดับดี ผู้วิจัยจึงออกแบบการถ่ายทอดความรู้และเทคนิคในการใช้เครื่องมือการสอนตาม แผนการส่งเสริมการเรียนรู้ข้างต้น เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้เข้าใจและมีประสบการณ์ในการลงมือ

ปฏิบัติก่อนนำเครื่องมือไปใช้ในการจัดกิจกรรมโดยใช้ PowerPoint Presentation ที่เป็นส่วนหนึ่งของสื่อการสอน ให้กับบุคลากรในสถานศึกษา 2 พื้นที่เป้าหมายดังนี้

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ตามเนื้อหาในแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ และเทคนิคในการใช้เครื่องมือการสอนตามแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การวาดแผนที่ค้นหาของดีในชุมชน หรือโรงเรียน การวาดภาพนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาการบาดเจ็บที่อาจเกิดขึ้นได้กับตัวนักท่องเที่ยว การเขียนโปรแกรมการท่องเที่ยว จากนั้นให้นำเสนอเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้เข้าใจและมีประสบการณ์ในการลงมือปฏิบัติก่อนนำเครื่องมือไปใช้ในการจัดกิจกรรม ทั้งในอำเภอกัลยาณิวัฒนา และอำเภอแม่ฟ้าหลวง โดยได้ทดสอบความรู้หลังการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มผู้สอนที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยเป็นตัวแทนจากแต่ละโรงเรียน หลังกิจกรรมการอบรมความรู้เชิงปฏิบัติการ และนำแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ไปทดลองใช้ในสถานศึกษา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 หลังกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการพบว่าบุคลากรในสถานศึกษาซึ่งเป็นครูที่รับผิดชอบ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา ทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ที่มีความสนใจที่จะพัฒนาตนเองด้านเทคนิคการผลิตสื่อการสอนให้น่าสนใจนั้น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ความสนใจในกิจกรรมเป็นอย่างมาก และสามารถผลิตชิ้นงานตัวอย่างที่ได้กำหนดให้ทำใน ชั่วโมงอบรมได้สำเร็จทุกคน ทั้งในรูปแบบ 1) Power Point Presentation ซึ่งได้ใช้เทคนิคการค้นคว้าภาพที่ถูกลิขสิทธิ์ การแทรกข้อความและภาพ และการทำภาพเคลื่อนไหวได้อย่างน่าสนใจ 2) การวางแผนผลิตสื่อภาพเคลื่อนไหว ซึ่งได้เทคนิคการวางแผน Storyboard เพื่อการวางโครงเรื่องในการสร้างสื่อ เทคนิคการถ่ายภาพและการตัดต่อโดยใช้มีมื่อถืออย่างง่าย และถอดบทเรียนเพื่อสรุปผลการนำไปใช้ในการเรียน การสอน จากนั้นจึงจัดทำเป็นคู่มือสำหรับผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้านการเป็นเจ้าของบ้านน้อย ที่มีชุดความรู้และเครื่องมือที่เหมาะสมกับครู สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ตามภาพที่ 1

1) **ขั้นวางแผน (Plan)**

1.1) ประชุมชี้แจงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อรับรู้เรื่องและผู้วิจัยได้ดำเนินการที่ผ่านมาและจะได้ดำเนินการต่อ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบหรือเผยแพร่ให้ภาคประชาชนและกลุ่มเป้าหมายได้ร่วมมือหรือสนับสนุนในการดำเนินการ

1.2) คุณลักษณะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย หน่วยงานการศึกษา ประชาชน ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งให้ข้อมูลสะท้อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับ บริบทของพื้นที่และเยาวชนที่มีคุณภาพตามที่ชุมชนกำหนดในการสร้างแรงงานในพื้นที่

2) **ขั้นลงมือปฏิบัติ (Do)**

2.1) แลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถวางแผนพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาความเป็นในการพัฒนาบุคคลและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยกลุ่มเป้าหมายร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้เรียน

2.2) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม เน้นวิธีการผ่านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้วิจัย มุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ อีกทั้งต้องสร้างให้ผู้เรียนเข้าถึงวิธีการ เรียนรู้ด้วยตนเองเท่า ๆ กับสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.3) ปฏิบัติการนำแผนกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา โดยสถานศึกษาร่วมกันวางแผน กำหนดเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเป้าหมายที่กำลังเรียน แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ได้เปิดโอกาสให้ครู นักเรียนและชุมชนได้นำไปสู่ข้อมูลย้อนกลับ และครูควรวางแผนช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้าในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

2.4) พัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สำหรับเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้

3) **ขั้นติดตาม ตรวจสอบ (Check)**

3.1) ขอบเขตความสำเร็จของผู้เรียน เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ใช้เพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคนในเนื้อหาทั้งหมดของกิจกรรมโดยใช้เครื่องมือการประเมิน ตามสภาพจริงที่สามารถวัดความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของผู้เรียน

3.2) ทักษะสำคัญที่แสดงความเป็นครูมืออาชีพ ครูมืออาชีพกำหนดองค์ความรู้ ทักษะในเรื่องการวางแผน การออกแบบกิจกรรม การประเมิน การสังเกตการณ์เรียนรู้ การตีความ หลักฐานแห่งการเรียนรู้ (Evidence of Learning) ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) แก่ผู้เรียนและ สนับสนุนผู้เรียนในการประเมินตนเอง (Self-Assessment) เพื่อพัฒนาตนเองสร้างความก้าวหน้าใน วิชาชีพ

4) **ขั้นปรับปรุง (Act)**

ความสำคัญกับแรงจูงใจของผู้เรียน การสนับสนุนผู้เรียนให้เกิดแรงจูงใจ การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดสร้างสรรค์จะทำให้เกิดการกำหนดทิศทางด้วยตัวของผู้เรียนเอง โดยใช้ความรู้ และทักษะบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย นำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างอาชีพ มีรายได้ จึงเป็นการเรียนที่มีความสำคัญ มีความก้าวหน้า เกิดการเรียนรู้ที่ผลสำเร็จและความล้มเหลว

สรุปผล

1. แนวทางในการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากบุคลากรในหน่วยงานในพื้นที่ เกิดแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้
2. การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นได้คู่มือสำหรับผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้านการเป็นเจ้าของบ้านน้อยที่มีชุดความรู้และเครื่องมือที่เหมาะสมกับครู มีคุณภาพสามารถนำไปใช้ได้จริงในการเรียนการสอนได้
3. ได้รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนโดยสอดคล้องตามขั้นตอนการบริหารตามวงจรเดมมิง (Deming cycle) ที่มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นวางแผน (Plan) 2) ขั้นลงมือปฏิบัติ (Do) 3) ขั้นติดตาม ตรวจสอบ (Check) และ 4) ขั้นปรับปรุง (Act)

อภิปรายผล

1. แนวทางในการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

การศึกษาพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาประกอบไปด้วย การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากบุคลากรในหน่วยงานในพื้นที่ การแลกเปลี่ยนความรู้ด้าน การจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ การศึกษาข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล และข้อคิดเห็นการพัฒนาต่อยอด ขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้หน่วยงานในพื้นที่ บุคลากรใน สถานศึกษา และชุมชนเห็นความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ ชวนคิด มะเสนาะ (2559) กล่าวว่าการศึกษาพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชนหรือภาครัฐ ย่อมมีเป้าหมายหลักเดียวกันคือ มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติให้เป็นไปตามที่องค์กรต้องการ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานของบุคลากรเพื่อให้เป็นไปในทิศทางที่ ต้องการ จำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรในด้านต่าง ๆ อย่างน้อย 3 ด้านคือ 1) ด้านความรู้ (Knowledge) ซึ่งหมายถึง การพัฒนาให้มีความรู้ (Knowledge) เกิดการเรียนรู้ทำความเข้าใจแล้วจึงนำแนวคิดมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน การพัฒนาบุคลากรด้านความรู้ควรให้ความรู้เกี่ยวกับความรู้ด้านวิชาชีพ ความรู้เสริมที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานและความรู้ใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลเหล่านั้นสามารถปรับตัวให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาการได้ 2) ด้านทักษะ (Skill) หมายถึง การพัฒนาให้มีทักษะ ความชำนาญ เมื่อเรียนรู้แล้วจะต้องนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประสบการณ์ด้วยตัวเองฝึกฝน และปฏิบัติจน เกิดความชำนาญเพิ่มพูนสติปัญญาและมีความรอบรู้มากยิ่งขึ้น หากเน้นการพัฒนาบุคลากรให้ได้ฝึกปฏิบัติงานให้เกิดทักษะความชำนาญเพิ่มขึ้น ย่อมจะทำให้บุคคลเหล่านั้นสามารถทำงานได้ดีตามมาตรฐาน เป้าหมาย หรือตามความคาดหวังของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถทำงานได้อย่างคล่องแคล่ว

รวดเร็วกว่าเดิม และทำงานได้อย่างมีคุณภาพที่ดีขึ้น และ3) ด้านทัศนคติ (Attitude) หมายถึง การพัฒนาให้มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ คิดเชิงบวก ซึ่งคนเราอาจมีความคิดทัศนคติที่เหมือนหรือต่างกัน การเปลี่ยนทัศนคติเป็นสิ่งที่ยาก องค์กรจึงต้องหาเทคนิคหรือแนวทางใหม่ ๆ จัดการความแตกต่างทางความคิดและสร้างวัฒนธรรมหรือมาตรฐานใหม่เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนในองค์กร ทำให้ไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เช่น การพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจในการทำงานเพื่อสาธารณะ หรือการทำงานเป็นทีม และมีความสามัคคี (Team Work) ทั้งนี้การศึกษามีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง และสามารถแข่งขันโดยใช้ทรัพยากรชุมชนให้เป็นประโยชน์ ดังนั้นการศึกษาที่มีความหมายจึงเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา และอำเภอแม่ฟ้าหลวง เป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย ดังนั้นการเรียนรู้จัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น จึงเป็นการพัฒนาเยาวชนในพื้นที่โดยใช้ การศึกษาแบบมีส่วนร่วมให้เยาวชนเห็นความสำคัญ ตระหนัก รักษาชุมชนของตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้การท่องเที่ยว ซึ่งสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน(2555) กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง 4) ยกย่องคุณภาพชีวิต 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

2. พัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ด้านการเป็นเจ้าน้าน้อย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นั้น พัฒนาโดยผู้วิจัยและถ่ายทอดความรู้และทักษะผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูผู้รับผิดชอบกิจกรรม จากนั้นให้ผู้สอนนำไปทดลองปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามที่ผู้วิจัยได้ออกแบบ เมื่อทดลองใช้เสร็จสิ้นใน 1 ภาคเรียนจึงมีการสรุปผลการนำไปใช้ ตรวจสอบความเป็นประโยชน์ และการสำรวจทัศนคติ และความต้องการของบุคลากรทางการศึกษาเพิ่มเติมหลังจากการทดลองใช้แล้ว จึงได้คู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ สอดคล้องกับวรรณิ์ สุจิตร์จุล และคณะ (2558) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นสำหรับครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 9 พบว่าครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของคู่มือการจัดการเรียนรู้ฯ สูงที่สุด คือ ภาษาในคู่มือสื่อความหมายได้ชัดเจน เข้าใจง่าย และการจัดลำดับเนื้อหาที่มีความเหมาะสมและรูปแบบตัวอักษรมีความเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากในกระบวนการจัดทำคู่มือการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้มีผู้เชี่ยวชาญในด้านการออกแบบสื่อการเรียนการสอน และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรเข้ามาช่วย ทำให้คู่มือการจัดการเรียนรู้ฯ ในด้านข้อมูล และในด้านการออกแบบอยู่ในระดับมาก และในด้าน

การนำคู่มือไปใช้ประโยชน์ พบว่ามีความคิดเห็นในระดับมากเช่นกัน กล่าวคือสามารถใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ได้ และสามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ รองลงมาคือ สามารถนำไปใช้อ้างอิงในการจัดการเรียนรู้ได้และมีความสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้โดยจะเห็นว่าคู่มือฯ ฉบับนี้ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เพราะในคู่มือมีองค์ประกอบที่ครบถ้วน

3. เสนอรูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 1) ชั้นวางแผน Plan ประชุมชี้แจงกลุ่มเป้าหมาย คุณลักษณะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2) ชั้นลงมือปฏิบัติ Do การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติการนำแผนกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา พัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น 3) ชั้นติดตามตรวจสอบ Check ขอบเขตความสำเร็จของผู้เรียน ทักษะสำคัญที่แสดงความเป็นครูมืออาชีพ และ 4) ชั้นปรับปรุง Act ความสำคัญกับแรงจูงใจของผู้เรียน สอดคล้องกับกสิธรา จิตรชญาวัฒน์ (2562) ได้กล่าวองค์ประกอบของการจัดการการเรียนรู้ไว้ว่า ควรมี องค์ประกอบต่อไปนี้ในชั้นเรียน 1) หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดไว้อย่างเป็นระบบเพื่อนำไปใช้พัฒนาผู้เรียน 2) จุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ เริ่มต้นจะต้องมีการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ทุกครั้ง เพราะจะทำให้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีเป้าหมาย 3) การจัดการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเช่นเดียวกัน เพราะจะทำให้ผู้สอนทราบว่าจัดการเรียนรู้อย่างไรใช้วิธีการใดบ้าง 4) สื่อการเรียนรู้ การนำสื่อการเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้สอนทราบว่าจัดการเรียนรู้อย่างไร ใช้วิธีการใดบ้าง 5) การวัดผลและประเมินผล จะทำให้ทราบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ 6) ผู้สอนหรือครูเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้เกิดขึ้นและเป็นผู้นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน และ 7) ผู้เรียน หรือนักเรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเท่ากับผู้สอน เพราะถ้าไม่มีผู้เรียนหรือผู้รับความรู้ และประสบการณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขีดความสามารถบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาต่อยอดการออกแบบการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน มีองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งต่อการสอนเพราะต้องเป็นผู้รู้หลักสูตรและนำเนื้อหาสาระมาดำเนินการสอนมีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ตลอดเวลาของการเรียนการสอน 2) ผู้เรียนเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งบุคลิกภาพสติปัญญาความถนัดความสนใจและความสมบูรณ์ของร่างกายอีกทั้งการสอนจะเกิดขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องมีผู้เรียนเป็นผู้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้สอนจัดให้ 3) เนื้อหาวิชาซึ่งผู้สอนจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจเหมาะสมกับวัยระดับชั้นรวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมของการจัดการเรียนรู้ 4) กิจกรรมการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำและใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป เป็นการจัดกิจกรรมเรียนรู้ภายใต้หลักการคือการเรียนรู้เป็นความพยายามโดย

ธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนมีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันความรู้ที่ได้เกิดจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องได้มีโอกาสลงมือกระทำมากกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว 5) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ได้แก่ อุปกรณ์ช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 6) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ในการสอนที่ต้องการให้เกิดผลดีทั้งผู้สอนและผู้เรียนนั้น สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนก็มีความจำเป็นอย่างยี่งที่ต้องคำนึงถึง และ 7) การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการอย่างยี่งเนื่องจากสามารถทำให้ทราบว่าผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนการจัดการเรียนรู้หรือไม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรมีการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กร ภาครัฐ เอกชน ในการสนับสนุนสถานศึกษาที่ขาดความรู้ ความเข้าใจ การสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การอบรม การเสริมสร้างเครือข่าย การศึกษาดูงาน แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน เป็นต้น

1.2 ควรมีการศึกษาและพัฒนาต่อยอดไปจนถึงระดับอื่น ๆ เพื่อทดสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือที่ใช้สำหรับการส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียน ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนอย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งถัดไป

ควรมีการพัฒนาเครื่องมือการนิเทศเพื่อช่วยส่งเสริม ดูแล และกำกับติดตามอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมในลักษณะของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาร่วมพัฒนา หรือนำรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นไปต่อยอดกับกลุ่มตัวอย่างการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งจะได้ประโยชน์และผลกระทบในวงกว้างมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ที่ได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับการดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงรายภายใต้ชุดโครงการรูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ประจำปีงบประมาณ 2562 ที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาและการทำกรวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2553 (ฉบับที่ 3). บริษัทสยามสปอร์ต ซินดิเคท จำกัด.
- กุลิศรา จิตรชญาณนิช. (2562). การจัดการเรียนรู้. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงพร อ่อนหวาน ธนบดีรินทร์ วงษ์เมืองแก่น และถวิล บุญมาธา. (2556). การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ กรณีศึกษาอำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ดวงพร อ่อนหวาน ธนบดีรินทร์ วงษ์เมืองแก่น และถวิล บุญมาธา. (2559). การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ กรณีศึกษาอำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ (ระยะที่ 2). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ดวงพร อ่อนหวาน ธนบดีรินทร์ วงษ์เมืองแก่น และถวิล บุญมาธา. (2560). การขยายผลการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านการจัดการความรู้อย่างมีส่วนร่วมในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย. [งานวิจัยยังไม่พิมพ์]. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชวนคิด มะเสนะ. (2559). การพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางการศึกษาในทศวรรษหน้า. วารสารบริหารการศึกษา บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 16(1), 9-16.
- วรรณิ์ สุจิตร์จุล และคณะ. (2558). การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นสำหรับครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 9 [เอกสารนำเสนอ]. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ครั้งที่ 7: เรื่อง พัฒนางานวิจัย สร้างสรรค์ประเทศไทย ก้าวไกลสู่ประชาคมอาเซียน, นครปฐม, ประเทศไทย.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2555). เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน 27-29 มิถุนายน 2555.
- สวิชญา ศุภอุดมฤกษ์ ตริรัตน์ ดวงพร อ่อนหวาน ศุภอุดมฤกษ์ ตริรัตน์ สมเดช วงศ์ชัยพาณิชย์ ยุวดี กันทะ และพงศกร ชัยวุฒิ . (2561). การพัฒนาศักยภาพชุมชนตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สวิชญา ศุภอุดมฤกษ์ ตริรัตน์ และคณะ .(2562). การเพิ่มขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาอำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.